

Informace o digitalizaci audionahrávek

Lucie Jarkovská

V loňském roce byl ve spolupráci Archivu Ministerstva vnitra (oddělení Praha), Kriminálního ústavu Praha a za laskavé pomoci Mgr. Pavla Suka zpracován projekt, jehož výsledkem je zpřístupnění multimediálních CD se záznamy dochovaných projevů protektorátních činitelů veřejnosti. Nahrávky, někdy dochované pouze v torzech, byly pro studijní potřeby badatelů doplněny o verzi projevů publikovanou v tisku, případně autorovým konceptem.

Původní média se dochovala ve značně poškozeném stavu jako součást archivní sbírky č. 301 – vyšetřovací komise pro Národní a Mimořádný lidový soud v Praze. Projevy byly na původních nosičích – gelových foliích – zaznamenány dnes netypickým způsobem od středu do krajů. Kopie nahrávek byly v Československém rozhlasu pořízeny v průběhu srpna roku 1945 jako studijní a důkazní materiál pro vyšetřovací komisi Ministerstva vnitra. Ta vznikla již v květnu 1945, aby prováděla vyšetřování trestných činů uvedených v retribučních dekretch prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, a č. 17/1945 Sb., o Národním soudu. Vyšetřovat měla zejména tzv. prominentní osoby.¹ Komise se stala místem, na kterém se příslušníci a sympatizanti KSČ záhy pokoušeli prosazovat stranické zájmy na likvidaci politických odpůrců již ve fázi vyšetřování.² Dělo se tak ve výběru svědků, v manipulaci s protokoly – stačí snad jen připomenout dnes již notoricky známý pokus o zfalšování výpovědi K. H. Franka. Rovněž během soudních přelíčení se velmi zdatně projevovaly snahy o politické ovlivnění projednávaných kauz. Míra těchto zásahů zřejmě gradovala v procesu s vládními představiteli tzv. druhé republiky.

Z digitalizovaných nahrávek se bez větších obtíží podařilo určit větší celky, ale jen díky rozsáhlým znalostem protektorátního tisku a propagandy Mgr. Pavla Suka se

1 Dekret č. 17/1945 Sb. ve svém druhém paragrafu přesně stanovil, kdo měl být postaven před Národní soud. Zodpovídat se před ním měl státní prezident, členové protektorátních vlád, vedoucí představitelé Vlajky, Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, České ligy proti bolševismu, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví, kolaborující novináři a „osoby, které byly vedoucím postavením v životě politickém, vysokým úřadem, vysokou funkcí velitelkou nebo významným místem v životě hospodářském vázány být svým spoluobčanům vlasteneckým vzorem.“ Sběrka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 9/1945, Dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., o Národním soudu, s. 31.

2 Srovnej např. STANĚK, Tomáš: *Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955*, Opava 2002, s. 16.

podářilo rozpoznat protagonisty hovořící na dochovaných zlomcích nahrávek. Jejich doplnění o tištěnou verzi projevů je rovněž jeho zásluhou.

Badatel se dnes může ve studovně AMV zaposlouchat do nahrávky záznamu téměř desetiminutového rozhlasového projevu předsedy vlády armádního generála Jana Syrového³ z 30. září 1938. Promluvil na vlnách československého rozhlasu v 17 hodin, tedy krátce poté, co československá vláda přijala diktát tzv. mnichovské dohody. Překvapivě klidným a vyrovnaným hlasem informoval obyvatelstvo, vysvětlil pohnutky, které vládu k tomuto rozhodnutí přivedly, vyzval obyvatele k potlačení rozhořčení a zklamání. Hlasatel pak přečetl rozkaz hlavního velitele československé branné moci armádního generála Ludvíka Krejčího.⁴ Ten vyzval armádu k poslušnosti a respektování rozhodnutí vlády a prezidenta republiky. Následující den – 1. října 1938 – vystoupil s emotivním projevem exministr František Ježek,⁵ který zdůraznil nutnost překonat bolest porážky a žít dál, semknout se na národnostním principu.

V nepříliš dobré kvalitě se dochoval záznam projevu, ve kterém 3. prosince 1938 přednesl premiér Rudolf Beran⁶ programové prohlášení nově jmenované vlády. Zdůraznil v něm zejména nutnost obnovy stability, klidu a pořádku, pozvednutí životní úrovně, respektování autority nově zvoleného prezidenta, v oblasti zahraniční politiky spolupráci se všemi sousedy. Pouze torzovitě a rovněž nepříliš kvalitně je dochován další Beranův projev z 29. ledna 1939. Vystoupil s ním na první manifestační schůzi moravské Mladé Národní jednoty v Brně.

Další nahrávky nás zavedou již dál po proudu času do dramatických letních měsíců roku 1942. Ze záznamu manifestace na Staroměstském náměstí v Praze 2. června 1942 můžeme vyslechnout konec projevu zástupce předsedy Národní odborové ústředny zaměstnanecké Arno Haise,⁷ plamenný projev vedoucího Kuratoria pro výchovu

3 Jan Syrový (24. 1. 1888 Třebíč až 17. 10. 1970 Praha), armádní generál, ministr národní obrany od března do října 1926, od září 1938 do dubna 1939, premiér od 22.9. do 4. 10. 1938 a od 4.10. do 1. 12. 1938, po okupaci odešel z veřejného života, po válce degradován a Národním soudem v roce 1947 odsouzen k 20 letům těžkého žaláře, 1960 amnestován, 1960–64 pracoval jako noční hlídač.

4 Ludvík Krejčí (17. 8. 1890 Tuřany až 9. 2. 1972 Ústí nad Orlicí), český generál, legionář, 1933–39 náčelník hlavního štábu čs. armády, v září 1938 hlavní velitel operujících armád, odpůrce mnichovské kapitulace, k 1. 3. 1939 zbaven funkce náčelníka hlavního štábu, penzionován, od roku 1941 žil v Jablonném nad Orlicí, od října 1941 do července 1942 vězněn, po osvobození nebyl reaktivován, 1947 převeden do výslužby, v 50. letech perzekvován.

5 František Ježek (6. 9. 1890 Chrudim až 29. 11. 1969 tamtéž), politik, člen a představitel Československé národní demokracie, 1933–38 její místopředseda, od května do září 1938 ministr zdravotnictví, před MLS ani NS nestanul.

6 Rudolf Beran (28. 12. 1887 Prácheň až 28. 2. 1954 Leopoldov), politik, čelný představitel agrární strany, 1935–38 její předseda, 1918–38 poslanec NS, od listopadu 1938 do března 1939 předseda Strany národní jednoty, od 1. 12. 1938 do 15. 3. 1939 předseda vlády, pak odešel z politického života, udržoval kontakty s odbojem, v roce 1941 zatčen a v červnu 1942 odsouzen v Berlíně k desetiletému trestu, v prosinci 1943 propuštěn do domácího vězení, konfinován v Prácheňovicích, 6. 5. 1945 osvobozen Američany, 14. 5. 1945 zatčen čs. bezpečnostními složkami a dubnu 1947 odsouzen NS k dvacetiletému trestu, zemřel ve vězení.

7 Arno Hais (30. 11. 1893 Rottenstein až 16. 6. 1971 Vídeň), novinář, odborář a politik, spoluzakladatel KSČ, 1929 z KSČ vyloučen, přešel do sociálnědemokratické strany, 1939–42 vedoucí představitel Národní odborové ústředny zaměstnanecké, člen vedení PVVZ, 1942–45 vězněn, 1945–48 přednosta tiskového odboru ministerstva výživy, v březnu 1948 emigroval.

mládeže v Čechách a na Moravě Františka Teunera⁸ a projev ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce.⁹ Ten zakončil svým demagogickým vystoupením vládou organizovanou demonstraci, projev odsouzení atentátu, politiky prezidenta Beneše, věrnosti a oddanosti Velkoněmecké říši. Ve stejném duchu se odehrály také další Moravcovy projevy: vystoupení na manifestaci obyvatelstva jižních Čech 20. června 1942 v Táboře či na manifestaci na Václavském náměstí 3. července 1942. Na té promluvil spolu s předsedou vlády dr. Jaroslavem Krejčím,¹⁰ který se v projevu přihlásil k Emilu Háchovi, jako jedinému představiteli českého národa, a Adolfu Hitlerovi.

Další Krejčího projev se dochoval v podání hlasatele protektorátního rozhlasu. Krejčí v něm nejen jménem svým, ale i jménem celé protektorátní vlády a státního prezidenta Emila Háchy, uvítal 14. října 1943 v Praze nového říšského protektora Wilhelma Fricka.

Zřejmě nejcennější ze zpřístupněného celku jsou projevy proslovené k 5. výročí volby Emila Háchy prezidentem. Mezi řečníky opět nechyběl agilní Emanuel Moravec, který na Háchovo výročí reagoval v historizujícím projevu při návštěvě Hradce Králové 28. listopadu 1943. Z pracovníků prezidentské kanceláře veřejně vystoupil Josef Kliment.¹¹ Až dojemně působí, jak na mládí a dospívání svého staršího bratra vzpomínal Ing. Theodor Hácha.¹²

Doufáme, že zpřístupněné zvukové nahrávky, zachycující na rozdíl od tištěné podoby vedle obsahové stránky rovněž atmosféru projevu, se stanou badatelsky hojně využívaným pramenem.

---

8 František Teuner (6. 3. 1911 Benešov až 1978 Norimberk), do roku 1941 činitel ČNST-Vlajky, předseda Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě a jeho generální referent, odsouzen Národním soudem v nepřítomnosti, vydán Američany a prezidentem omilostněn, koncem 60. let se vystěhoval do Německa.

9 Emanuel Moravec (17. 4. 1893 Praha až 5. 5. 1945 tamtéž), plukovník čs. armády, odpůrce přijetí mnichovské dohody, prodělal názorový obrat k totální spolupráci s okupační mocí, od 19. 1. 1941 ve vládě Jaroslava Krejčího ministr školství a vedoucí Úřadu lidové osvěty, po atentátu na Heydricha hlavní mluvčí a iniciátor pronacistických vystoupení, organizátor Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě a Veřejné osvětové služby, 5. 5. 1945 spáchal sebevraždu.

10 Jaroslav Krejčí (27. 6. 1892 Křemeneč až 18. 5. 1956 Praha), právník, vysokoškolský pedagog a politik, od roku 1920 pracoval na Úřadu předsednictva vlády, 1936–38 vedoucí sekretariátu Právní rady, 1938–39 předseda ústavního soudu, od 1. 12. 1938 do 15. 3. 1939 ministr spravedlnosti, 1939–45 členem protektorátních vlád, od ledna 1942 do ledna 1945 předseda vlády, od roku 1943 neoficiálně, od května 1944 oficiálně zastupoval prezidenta Emila Háchu, v květnu 1945 zatčen, 1946 odsouzen NS k 25 letům těžkého žaláře, zemřel ve vězení.

11 Josef Kliment (24. 6. 1901 Havlíčkův Brod až 4. 10. 1978 Praha), právník, právní historik a publicista, 1928–38 tajemník Nejvyššího správního soudu, 1938–44 poradce Emila Háchy a tiskový referent prezidentské kanceláře, 1944–45 první předseda Nejvyššího správního soudu. Obhajoval kolaboraci a historicky právními argumenty zdůvodňoval existenci protektorátu v rámci německé říše, 1947 odsouzen k doživotnímu trestu těžkého žaláře, 1960 amnestován.

12 Theodor Hácha (22. 7. 1874 Trhové Sviny až 5. 2. 1952 Praha), český technik, konstruktér a překladatel, bratr Emila Háchy, za okupace pomáhal osobám postiženým nacistickou perzekucí, 1948 vystěhován z pražského bytu, natrvalo se odstěhoval do Hostomic, spolupracoval s Národním muzeem.